

„Kis” tárgyak a „nagyok” árnyékában....

Beszámoló a filozófia és az etika középiskolai tantárgyak helyzetéről

2005. szeptemberétől a Fővárosi Közgyűlés megbízása alapján részt vehetek a Fővárosi Pedagógiai Intézet újjászervezett szaktanácsadói testületének munkájában.

Az ember és társadalom szakterületen belül a filozófia és az etika gondozását bízták rám.

Jó alkalom kínálkozott arra, hogy információkat gyűjtssek a két tantárgy helyzetéről, oktatásáról és a személyiségfejlesztésben betöltött szerepükről.

Nagy utat tettünk meg a rendszerváltás óta. 1989 óta dolgozom egy egyre nagyobb létszámú, lelkes csapattal a filozófia helyzetének tisztázásán, oktatási dokumentumainak elkészítésén, tanulmányi versenyek szervezésén.

A rendszerváltás évében bezúzták a *Bevezetés a filozófiába* című tankönyveket, veszélyesnek minősítve tartalmukat. Az iskolák egy része ezért a filozófia oktatását szüneteltette, s később sem iktatta be pedagógiai programjába.

Ahol volt az iskolában elkötelezett, "harcos" tanár, ott megmaradt a filozófia, s ezek a kollégák ma is fontos feladatuknak tekintik megismertetni a diákokkal az eszmetörténet legértékesebb hagyományait.

Az 1989-ben megalakult Filozófiaoktatók Egyesülete fontos szerepet játszott a filozófia tantárgy újjáélesztésében: egy év alatt 3 új tankönyv jelent meg, s került a boltokba, továbbképzéseken foglalkoztunk az oktatás új módszereivel, neves előadók bővítették ismereteinket szakmai tanácskozásokon.

1996 óta Magyarország is résztvevője a Nemzetközi Filozófiai Diákolimpiáknak (IPO), ami generálta az Országos Középiskolai Tanulmány Verseny (OKTV) kínálatába való felvételünket is.

1999-ben már Budapesten rendeztük meg az Oktatási Minisztérium támogatásával a VII. IPO-t, ahol 11 ország 36 diákja versenyzett.

Idén már a XIV. IPO-ra került sor Olaszországban, jövőre pedig Törökország kapta meg a rendezés jogát.

2004-ig töretlennek tűnt a fejlődés, amit a kétszintű érettségi, az OKTV és az IPO eredményei valószínűsítettek számunkra.

A felsőoktatás reformjának esett áldozatul másodszer a filozófia, hiszen a felvételi pontot érő tárgyak között sehol sem szerepelt a filozófia érettségi, hiábavalóvá vált az emelt szintűért és az OKTV-n elért eredményekért érvényesíthető kedvezmény.

2005-ben a még meglévő filozófia szakra is csak vagy a magyar, vagy a történelem eredménye alapján juthatott be az a diák is, aki a filozófiaversenyek legjobbjának bizonyult, s kétséget kizáróan szakirányú továbbtanulásra jelentkezett.

Az egyetemek Dékáni Kollégiuma nem kérte ki a középiskolai tanárok véleményét, a Minisztérium pedig jóváhagyta a diszkriminatív döntést.

2005 áprilisában az OKTV bizottság elnökével, Kerner Annával a Dékáni Kollégiumhoz fordultunk azzal a kéréssel, hogy változtassa meg álláspontját a felvételi tárgyakkal kapcsolatban.

Mára rendeződni látszik a helyzet: 2008-tól a filozófia érettségi kiválthatja vagy a magyar, vagy a történelem beszámítását az egyetemek szabad bölcsészeten. Ezzel reményeink szerint befejeződhet a filozófia legitimációja a középiskolai oktatásban.

A helyzet azonban ennek ellenére nem megnyugtató.

A most befejeződő tanévben szerzett tapasztalataim alapján mondhatom, hogy a filozófia középiskolai oktatása nem minden érettségit adó intézményben evidencia.

Változatok:

- Nem szerepel a pedagógiai programban, ezért nincs filozófiaoktatás
- Szerepel a pedagógiai programban – akár önálló, célokkal, feladatokkal nevesítve – de más tárgyakhoz „integrálják”, s így a tantárgyfelosztásban megjelenik, de más tanítanak helyette, vagy meg sem jelenik.
- Szerepel a pedagógiai programban és ténylegesen oktatják is heti egy órában, ahogyan a kerettanterv javasolta
- Nagyon kevés iskolában heti két órás (még) a filozófia
- Van filozófiaoktatás az iskolában, de nincs érettségi felkészítés
- Van filozófiaoktatás és van érettségire történő felkészítés

A helyzet országosan is hasonló ahhoz, ami a fővárosban kialakult. Erről számoltak be azok a kollégák, akik eljöttek a Magyar Filozófiai Társaság Középiskolai Tanári Munkacsoportjának első országos konferenciájára 2005 októberében.

Miért harcolunk olyan tantárgyért, amelynek heti 1 óra „rendeltetett”?

Azért, mert meggyőződésünk, hogy bonyolult emberi világunk megértéséhez szükség van a filozófiai hagyományra.

Azért, mert biztosak vagyunk abban, hogy a jövő generációi jobbak, toleránsabbak lesznek, ha személyes és szociális kompetenciáikat minden rendelkezésre álló eszközzel fejlesztjük.

Azért, mert a filozófia közreműködésével önmagát és a világot jobban megértő, értelmezni tudó, az információkat szelektálni képes és kérdezni tudó fiatalok kerülhetnek ki a középiskolákból.

Régi tapasztalat, hogy a kognitív kompetenciák fejlődésére is jó hatással van a filozófiával való foglalkozás.

A diákok szívesen vesznek részt olyan foglalkozásokon, ahol válaszokat fogalmazhatnak meg kérdéseikre, vagy megvitathatnak olyan álláspontokat, amelyekre korábban nem is gondoltak.

Az érettségire és az OKTV-re jelentkezők növekvő száma bizonyítja megfigyelésemet.

Sok iskolában van kifejezetten filozófiai érdeklődésű diák (diákok), aki ha helyben nem talál lehetőséget, megkeresi az utat a filozófiához.

Meggyőződésem szerint a középfokú oktatás faladata az egyetemeken oktatott tárgyak megalapozása.

Ezért is érdemes áttekinteni azoknak az alacsony óraszámú tárgyaknak a helyzetét, amelyek személyiségformáló hatását senki nem vitatja, mégis hátrányba kerülnek a „nagy” tárgyakkal szemben

Az etika helyzete sem jobb, mint a filozófiáé. A legtöbb iskolában nem önálló tárgy, de még modulként sem foglalkoznak vele.

Az általános iskola 7. és a középiskola 11. évfolyamára tervezett tárgy „feloldódott” az öt befogadó tantárgyban. Van jó példa : láttam olyan 7. osztályos etika órát, amely a folyamatos munkáról győzött meg és élményt jelentett mind a tanár, mind a gyerek számára.

Van azonban olyan intézményvezető is, aki érdeklődésemre azt a választ adta (a filozófiára és az etikára utalva), hogy „megszüntettem az ilyen tárgyakat”.

A filozófiát és az etikát oktató tanárok még abban az esetben sem ugyanazon személyek, ha van az iskolában filozófia szakos, akinek ráadásul az óraszámát is nehezen lehet biztosítani.

Nem értem, hogy annak ellenére, hogy az etika filozófiai diszciplína, miért nem kapja meg az alkalmazásban álló filozófia szakos az etika oktatásának lehetőségét?
A bölcsészettudományi karokon ma is képeznek filozófia szakos tanárokat, akik szinte biztosan nem gyakorolhatják hivatásukat a választott és tanult szakon.
A legtöbb fiatal vállalna akár 2-3 iskolában is filozófiaoktatást, ha az intézmények egymással kooperálnának.
Az elmúlt években tanárjelöltekkel is foglalkoztam, akik súlyos problémaként fogalmazták meg az elhelyezkedés lehetetlenségét.

Úgy tudom, hogy több alacsony óraszámú tantárgy is hasonló gondokkal küzd.
A fentiekben vázolt szinte kaotikus helyzet tisztázását eredményezné, ha az oktatás irányítói áttekintnék a középiskolákban oktatott tárgyak rendszerét és azok viszonyát a Nemzeti Alaptantervhez, az érvényben lévő Közoktatási Törvényhez (módosításaival együtt) és a Kerettantervi Rendelethez.

Nehéz olyan tantárgyak középiskolai létéért küzdeni, amelyek alacsony presztízsét kicsi óraszámuk determinálja.

Értem azokat, akik a kisebb ellenállás mentén haladva kísérletet sem tesznek a sokszínűség lehetőségeinek kiaknázására. Értem, de nem értem meg, mert felelősségünk másokra át nem hárítható.

A Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium filozófiatanáráként felajánlom a filozófia művelésének lehetőségét azoknak a 9-10-11. osztályos budapesti diákoknak, akik saját intézményükben nem tudják ezt megtenni.

Az országos konferencia mellett 4 szakmai találkozóra küldtem meghívót az elmúlt tanévben. Örülnék, ha onnan is jönnének kollégák, ahol még csak most tervezik a filozófia és az etika tanrendbe állítását.

Jó volt viszont megtapasztalni az OKTV írásbeli fordulójának szervezésekor kollégáink segítőkészségét.

Az elmúlt tanévben Pécssett megszületett a FIDI (Filozófiai Diáktalálkozó)! Az idén Miskolcon voltunk, jövőre Debrecenbe megyünk! Várjuk az érdeklődő iskolákat!

Minden évben nagy izgalommal várjuk a Nemzetközi Filozófiai Diákolimpiát, ahová ma már 18 ország küld versenyzőket. Az idei válogató legjobbjai (egy budapesti és egy székesfehérvári diák) Cosanzába (Olaszország) utazott az Oktatási Minisztérium támogatásával. Egyikük felkészítő tanára is velük ment.

Végül tisztelettel meghívom beszámolóm valamennyi olvasóját a Magyar Filozófiai Társaság Középiskolai Tanári Munkacsoportjának 2. Országos Konferenciájára, amelyre 2006. október 13-án 11 órai kezdettel kerül sor a Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Általános Iskolában.

Budapest, 2006. június 15.

Kiss Anna